

Anotacions als «Usatges de Barcelona»

(Els sòlids auris als usatges números 13 i 119)

J. PELLICER I BRU

Sovint llegim, que les penalitzacions que devien pagar-se a l'Edat Mitjana en sous d'or —i que provenien de la «Lex Visigothorum»— eren impugnades pels punts al·legant que el pagament devia efectuar-se en sous d'argent.

I

Revisant els «Usatges de Barcelona»¹ hem trobat dues referències indirectes d'aquest plany, per tal com es fa un aclariment i esment d'aquesta circumstància, encara que no es digui directament el motiu de la modificació.

- 13 (8). Rusticus interfectus ... A les notes i glossari de la pàg. 282 diu l'autor. El Liber Iudicum posava la pena de *sis sous d'or*; i aquest usatge l'atenuà deixant-ho en *sis sous de diners*.
- 119 (99). Solidos ... A la pàg. 291 trobem una nota aclaridora: Els usatges CXVII, CXVIII i CXIX, d'E² són trets d'una disposició d'un Concili de Clermont celebrat l'any 1095. No figuren en O³, però sí en V.⁴

Si cerquem la pàg. 119, usatge XCIX llegim. (Solido) L'esmena de la composició dels arbres trencats, a vegades manem ésser *d'or*, així com la «Lig»⁵ ensenya, a vegades *de diners* (també a la pàg. 239 n.º 119, Solidos).

10 1 sou d'or 4.5333333 gr. $4.5333333 \times 12 = 54.4$ gr. d'argent

3 1 sou d'argent (1 diner 1.36 gr.) $1.36 \times 12 = 16.32$ gr. d'argent

1. ROVIRA I ERMENGOL, Josep. *Usatges de Barcelona*. Editorial Barcino. Barcelona, 1933.

2. Manuscrits de l'Escorial.

3. Text oficial del Usatges, segons l'edició Abadal-Vaps.

4. Manuscrits de Vic.

5. *Op. cit.*, pàg. 281. Quan als Usatges, hom parla de la «Lig» (La Llei), es refereix generalment al «Libre Jutge» o «Liber Iudicum», la compilació visigoda, iniciada per Recesvint.

II

El mateix succeeix a la Llei Sàlica.⁶ Els càstigs que eren avaluats ja anteriorment en sous d'or (sèxtules o sòlids auris de 4,53333 gr.) amb una equivalència de 12 diners (millaresos de 4,53333 gr.) passen a ésser valorats en 40 diners d'argent corrent (1,36 gr.), que són els que estan en circulació al regnat de Clodoveu al segle v. És coneixen varis intents d'esmena de 40 diners a 12 diners el sou, i com, al Capítular del 801⁷ s'arriba a modificar certament la penalitat, però solament a favor del poble que legisla. Al vençut se li manté la mateixa quantitat de 40 diners per sou.

L'anterior rebaixa no resulta prou clara sobre el paper, car és del tot evident que, aquestes avaluacions eren sempre el resultat del canvi or-argent. Si no podien pagar amb or devien pagar el seu equivalent amb argent. Però com tots saben l'or al segle v era molt escàs i encara molt més al segle ix.⁸

Creiem que tota persona culta coneixia el significat de «solidi» i més quan se li donava al mateix temps la seva conversió en diners.⁹

- a) 40 diners = 1 sou d'or
b) 12 diners = 1 sou d'argent (compte)

Per tant els «bons» pagaven amb sous d'argent de compte i els «dolents» l'equivalència dels sous d'or amb argent.

Remarcarem, altrament, que la diferència de tracte era prou important:

$$\begin{array}{rcl} b) & 12 \times 1.36 = & 16.32 \text{ g.} & 1 \\ & & \hline a) & 40 \times 1.36 = & 54.4 & 3 \end{array}$$

III

Tant a la «Lex Salica» com als «Usatges de Barcelona», trobem els mateixos problemes, encara que semblin diferents. L'aplicació de les penalitats antigues provoca dificultats, àdhuc d'interpretació. Passant els temps, que podia entendre's per un sòlid auri que antigament havia pesat 4,533333 gr.? Ja ho hem vist abans.

Els primers segles resten molt lluny i al segle ix veiem com Carlemany i potser abans Pepí es preocuparen de fer desaparèixer aquesta doble nominació amb tots els seus inconvenients. Encara el 813, al concili de Reims, es

6. PROU, Maurice. Les monnaies carolingiennes. París, 1896, pàg. XXXIV. Quant aux Francs du VIII siècle, ils ne se rendaient pas compte de l'origin de cette evaluation particulière a la Loi salique... De là des parjures et des faux temoignages, car il arrivait que l'on se donnait pour Ripuaire afin de ne pas être jugé d'après la Loi salique, et d'éviter ainsi en cas de condamnation, de payer quarante deniers au lieu de douze.

7. *Op. cit.*, pàg. XXXIV. De omnibus debitis solvendis, sicut antiquitus fuit consuetudo, per 12 denarios solidi solvantur per totam salicham legem, excepto leudem si Saxo aut Frixo Salicum occiderit, per 40 denarios solidi solvantur. (Monumenta Germaniae, Legess, T. IV, pàg. 501.)

8. *Op. cit.*, pàg. XXXIV. Le sol de la Loi salique, bien qu'il eût été à l'origine une monnaie réelle, le sol d'or, n'était plus considéré comme tel au VIIIe siècle; on n'y voyait plus qu'une monnaie de compte.

9. PELLICER I BRU, Josep. Le sou d'or et le sou monnaie. Bulletin de la Société Française de Numismatique, 34 Année-n.º 7. Juillet 1979.

demanava a l'emperador que ordenés que les penes de la Llei Sàlica, no fossin cobrades a raó de 40 diners un sou.¹⁰ El canvi no fou pas senzill. Fou lent, ja que en realitat el que el poble demanava *no era un reajust, sinó una rebaixa*.

A Catalunya, la solució com hem vist esdevé certament diferent. D'una banda a l'usatge «*Rusticus interfectus*» del segle XI s'atempera la penalitat canviant els sis sous d'or per sis sous d'argent, probablement seguint la tradició europea de rebaixar les quantitats. De l'altra a «*Solidus*»: «e atorgam que sia en esguart de jutge de crèixer o de minvar aquesta composició segons la valor dels arbres e segons lo don e la desonor de lur senyor»,¹¹ es deixa a la mà del jutge aplicar la pena d'acord amb la seva importància, és a dir, si deu ésser pagada amb or o amb argent.

10. PROU. Maurice. *Op. cit.*, pàgs. XXXIV i XXXV. 3) Concile de Reims (813), c. 41: «Ut dominus imperator, secundum statum bonae memoriae domine Pippini, misericordiam faciat ne solidi que in Lege habentur, per quadraginta denarios discurrant; quoniam propter eos multa perjuria multaque falsa testimonia reperiuntur.» Mansi. *Sacror. concilior. collect.*, t. XIV, col. 81.

11. ROVIRA I ERMENGOL, Josep, *op. cit.*, pàgs. 119, XCIX.